

PŘEDMLUVA

(z tištěné formy PD)

Tento sedmdesátý sedmý svazek „Československé statistiky“ obsahuje výsledky definitivního zpracování statistik o pohybu obyvatelstva v letech 1925 – 1927, jsa čtvrtým svazkem řady XIV. přinášející ve sv. 53. obdobné údaje za rok 1919 – 1920, ve sv. 59. za rok 1921 – 1922 a ve sv. 63, za rok 1923 – 1924.

Ve vývoji československé statistiky o pohybu obyvatelstva jest rok 1925 důležitým mezníkem. Výnosem ministerstva vnitra č. 82.985 8-1924 byla zpravodajská služba pro statistiku přirozené měny obyvatelstva upravena s platností od 1. ledna 1925 jednotně pro celý stát, číselné zpracování dat soustředěno u Státního úřadu statistického a obsah šetření rozšířen, jak toho vyžadují pokročilé nároky současné vědy.

Čtvrtletní výtahy z matrik, zasílané do té doby matričními úřady v Čechách, na Moravě a ve Slezsku prostřednictvím okresních a zemských politických správ, byly nahrazeny individuálními sčítacími lístky odesílanými za každý měsíc do 5. dne v měsíci následujícím přímo Státnímu úřadu statistickému. Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi bylo sčítacích lístků užíváno pro statistiku přirozené měny obyvatelstva již dříve, od r. 1925 jen nové zaveden sčítací lístek o legitimování nemanželského dítěte a obsah ostatních rozšířen. Vzorce nových sčítacích lístků (sčítací lístek oddavkový, rodný, o legitimaci a úmrtí) a text instrukce pro matriční úřady otištěny jsou na str. VII, VIII, IX a X. *(Zde jsou výše uvedené sčítací lístky a instrukce vloženy na konci předmluvy.)*

Vylíčené zdokonalení zpravodajské služby pro statistiku přirozené měny obyvatelstva obohatilo publikační plán řadou nových znaků a kombinací, a vložením otázky po posledním bydlišti registrovaných osob umožnilo zejména důležitou změnu v principu třídění získaných dat.

Až do této doby bylo směrodatným pro zařazení jednotlivých případů narození, legitimací a úmrtí do obcí, okresů a zemí místo narození, resp. úmrtí, necht' stálé bydliště matky dítěte, legitimovaného dítěte nebo osoby zemřelé leželo kdekoliv. Jen sňatky byly tříděny již dříve podle posledního bydliště nevěstina. Od r. 1925 jest možno téže zásady užití i ve statistice porodů, legitimací a úmrtí, jež nyní zařazujeme důsledně podle posledního bydliště matky novorozeného dítěte, bydliště osoby zemřelé, resp. podle nynějšího bydliště legitimovaného dítěte. V prvních tabulkách podle okresů jsou uvedena pro srovnání ještě též data tříděná podle místa narození a úmrtí.

Statistika sňatků byla rozšířena o kombinaci bydliště ženichova s bydlištěm nevěstiným a s příštím společným bydlištěm snoubenců, o kombinaci ženichovy třídy povolání a postavení v povolání s měsícem uzavření sňatku, o kombinaci věku ovdovělých a rozloučených ženichů i nevěst s pořadím sňatku, dobou uplynulou od rozvázání předcházejícího manželství a počtem dětí z předcházejícího manželství; nově přistupují konečně v českých zemích data o národnosti snoubenců a podrobněji bylo lze rozlišiti evangelické denominace.

U narozených uveřejňujeme podle okresů počet živě a mrtvě narozených jak podle místa narození, tak podle posledního bydliště matky narozeného dítěte, a počet dětí podle pořadí dítěte matce narozeného. Data podle zemí obohacena jsou u dětí manželských o kombinaci měsíce narození s otcovým povoláním a postavením v povolání, u nemanželských dětí s povoláním a postavením v povolání matky, resp. jejího živitele. Pořadí narozeného dítěte jest kombinováno s legitimitou, vitalitou a pohlavím, pořadí a legitimita dítek s národností matčinou, s věkem matčíným, s vitalitou a dobou uplynulou od předcházejícího porodu, s počtem dětí zemřelých z tohoto pořadí, u dětí manželských s dobou uplynulou od sňatku, s počtem dětí narozených z nynějšího manželství, s povoláním otcovým a výdělečnou činností matčinou, u nemanželských s povoláním a sociální třídou matčinou, resp. jejího živitele. Data o narozených manželských podle věku otce a nemanželských podle věku matčina publikována jsou pouze podle tříd povolání, avšak se zřetelem k sociální třídě zřízenců a sociální třídě nemanželské matky, resp. jejího živitele. V českých zemích byl vzat zřetel u živě narozených podle náboženského vyznání na jednotlivé denominace evangelické a byla kombinována data o živě narozených s náboženským vyznáním otcovým a matčíným; národnost matčina u dětí živě narozených manželských kombinována s národností otcovou.

U zemřelých rozšířeny jsou tabulky podle okresů vedle počtu zemřelých podle místa úmrtí o počet zemřelých podle jejich posledního bydliště, daty o výživě kojenců, o charakteristických věkových skupinách zemřelých starších 5 let (odlišných od věkových skupin v předcházejících letech, ale jednotných pro všechny země), údaji o počtu dětí zemřelých žen, v českých zemích daty o počtu zemřelých v ústavech, na Slovensku a na Podkarpatské Rusi o legitimitě dětí do 5 let. Tabulky podle zemí jsou doplněny o kombinaci příčin úmrtí s nejdůležitější chorobou sdruženou, s náboženským vyznáním a národností zemřelého, o kombinaci žen podle počtu jim narozených dětí s věkem a potom s povoláním a sociální třídou zemřelé ženy, resp. jejího živitele. V rozvedeném schematu příčin úmrtí jsou úrazy pohmožděním jiného druhu uvedeny podrobněji. V českých zemích přistupuje kombinace národnosti s věkem, na Slovensku a v Podkarpatské Rusi kombinace jednotek věku s ročníkem narození a legitimitou dětí do 10 let. Vynechána jest tabulka o sebevraždách, jelikož všechna data v ní obsažená možno vyčísti z ostatních tabulek.

U legitimací nemanželských dětí publikujeme po prvé výsledky ze Slovenska a Podkarpatské Rusi. Dosavadní tabulky rozmnoženy jsou o údaj náboženského vyznání dítěte, o kombinaci národnosti matčiny s počtem legitimovaných dětí a o kombinaci náboženského vyznání, národnosti a věku rodičů.

Čísla poměrná v přehledné tabulce přirozené měny obyvatelstva jsou vypočítána v těchto letech podle stavů obyvatelstva sestavených pro každý rok z jeho přírůstku, resp. úbytku přirozenou měnou a stěhováním v době od 15. února 1921 do 1. prosince 1930.

Změny v rozhraničení okresů, zemí a státu jsou malé a pokud se staly během roku, byly při zpracování respektovány až od 1. ledna roku následujícího; jsou uvedeny v poznámkách části tabulkové. Totéž platí o změnách obvodů měst s více než 10.000 obyvateli, jež jsou v tabulkové části uváděna zvláště. Pro zpracování materiálu z Podkarpatské Rusi bylo směrodatné administrativní rozdělení platné do 30. června 1928

a k němuž bylo hleděno při publikaci dat o pohybu obyvatelstva podle okresů a žup již od roku 1921.

Rozbor uveřejněných dat podá přednosta odboru v souborném díle o měně obyvatelstva v Československu za léta 1919-1930.

Tabulky zpracoval a do tisku připravil II. odbor Státního úřadu statistického, zpracování po technické stránce řídil vrchní statistický komisař Ing. Ladislav Aust.

V Praze, v dubnu 1932.

JUDr. Jan Auerhan,
president Státního úřadu statistického.

Ph. Dr. Antonín Boháč,
ministerský rada,
přednosta II. odboru Státního úřadu statistického

Instrukce

pro matriční úřady o poskytování dat pro statistiku měny obyvatelstva.

Předpisy všeobecné.

§ 1.

Aby byla získána přesná statistická data o pohybu obyvatelstva, zavádějí se od 1. ledna 1925 čtvery sčítací lístky, a to sčítací lístek oddavkový (vzorec A), sčítací lístek rodný (vzorec B), sčítací lístek o legitimaci (vzorec C) a sčítací lístek úmrtní (vzorec D).

§ 2.

O každém sňatku a narození, o legitimaci nemanželského dítěte a o úmrtí vyplní matrikář zvláštní sčítací lístek.

§ 3.

Dříve než matrikář zapíše Sňatek, narození, legitimaci aneb úmrtí do matriky, jest povinen vyplnit příslušný sčítací lístek, a to podle otázek v sčítacím lístku obsažených. Jedná-li se při tom o data patrná z veřejných listin, které strana má po případně s sebou, nahlédne do listin.

Nemůže-li osoba matriční případ oznamující dáti odpověď na všechny otázky nebo scházejí-li v písemných oznámeních údaje, které mají zapsati do sčítacího lístku, nesmí se přes to zápis do sčítacího lístku odložit. Tu si pak matrikář vyžádá bezodkladně od strany a doplní podle nich sčítací lístek dodatečně.

Jestliže matrikáři není možno získati odpověď na některou z otázek ve sčítacím lístku obsažených (na př. u nalezených mrtvol, totožnost se nepodařilo zjistit apod.), uvede na sčítacím lístku v poznámce, proč ta neb ona otázka zůstala nezodpovězena.

Sezná-li matrikář, že některý veřejný ústav svoji povinnost sdělovati potřebná statistická data opětovně zanedbává, podá o tom zprávu Státnímu úřadu statistickému, aby zjednal nápravu.

§ 4.

Všechny zápisy musí být úplně čitelné a nesmí být pořízeny tužkou. Číselné údaje buďtež zapsány číslicemi, vše ostatní se vypíše a to beze zkratk.

§ 5.

Sčítací lístky vyplňují se pouze o matričních případech, které se do matriky zapisují pod řadovým číslem. Byl-li matriční zápis opět vymazán a přeruší-li se takto pořadí řadových čísel, vysvětlí se to přerušení v poznámkové rubrice hned následujícího sčítacího lístku.

§ 6.

Sčítací lístky, které se nesmějí skládati ani na šířku ani na délku, zašle matrikář v zalepené služební obálce bez průvodního dopisu nejpozději 5. každého měsíce přímo Státnímu úřadu statistickému v Praze. Do zásilky se pojmu všechny sčítací lístky, které se vztahují na zápisy z minulého měsíce.

V levém rohu na lici obálky poznamená matrikář nejnižší a nejvyšší řadové číslo matričního zápisu a počet sčítacích lístků dle jednotlivého druhu.

Nebylo-li některého zápisu, nepodává matrikář záporné zprávy, nýbrž opatří dotýcnou rubriku obálky nulou, a nebylo-li vůbec žádných zápisů, zašle prázdnou obálku opatřenou nulou.¹⁾

§ 7.

Potřebné tiskopisy a obálky dodá matričnímu úřadu Státní úřad statistický v Praze. Dochází-li zásoba tiskopisů, oznámí to matriční úřad současně při měsíčním předkládání výkazů statistickému úřadu.

Tiskopisy a obálky nesmí být použito k jiným účelům a s tiskopisy nutno šetřit. Poněvadž opravy ve sčítacích lístcích jsou dovoleny a vyskytnuvší se omyly a chyby mohou být vymazány aneb opraveny, smí při pečlivé manipulaci s tiskopisy pouze nevalná jejich část přijíti na zmar.

Předpisy zvláštní.

§ 8.

Národnost.

Národností jest rozuměti kmenovou příslušnost, jejímž hlavním vnějším znakem jest zpravidla mateřský jazyk. Židé mohou přijmouti též národnost židovskou. Nepřípustno jest označovati národnost příslušností k určitému území, např. Hanák, Moravan atd.

Národnost se zapisuje dle údaje strany.

§ 9.

Náboženské vyznání.

Náboženské vyznání musí být zapsáno přesně. Nestačí tedy prostě „katolické“ nebo „evangelické“, nýbrž dlužno udati, je-li dotýcná osoba vyznání římsko-katolického, řecko-katolického neb arménsko-katolického, po případě náleží-li evangelické církvi československé neb k evangelické církvi a. s. v. vyznání atd.

Rozhodující je jedině právní stav v době, kdy se zápis pořizuje.

§ 10.

Povolání a postavení v povolání.

Zvláštní pozornost dlužno věnovati rubrice o povolání a postavení v povolání. Všeobecné názvy jako truhlář, disponent, kupec aneb povoznictví, rolnictví, stavitelství, státní (zemská a obecní) služba, notářství atd. nestačí, nýbrž vedle toho dlužno udati, jaké postavení dotýcná osoba v udaném povolání zaujímá. Tedy truhlářský mistr nebo pomocník, samostatný kupec neb kupecký mládenec, stavitel neb asistent stavitelský, notářský kandidát atd.

U veřejných úředníků aneb vojenských se zapisuje služební hodnost.

Kdo v čas zápisu je přechodně bez zaměstnání, u toho se zapisuje jeho dřívější povolání a postavení v něm.

§ 11.

O narozených.

Sčítací lístky rodné (vzorec B) vyplňují se nejen pro všechny živé děti, ale také pro všechny mrtvé narozené děti. Kdy jest považovati dítě za mrtvé zrozené, viz poznámku u bodu 7 sčítacího lístku rodného. Pro dítě, které přišlo živé na svět, vyplní rodný lístek sčítací, třebaže v době matričního zápisu bylo již mrtvé

aneb zemřelo hned po narození. Při zápisu dvojčat nebo více dětí vyplní se pro každé dítě zvláštní sčítací lístek, avšak na sčítacím lístku se poznamená „dvojče“, „trojče“ atd.

U nalezenců dlužno místo rodného dne, měsíce a roku zapsati den, měsíc a rok nálezu dítěte a v poznámkové rubrice se poznamená, že dítě bylo nalezeno.

Narodilo-li se dítě v útulku, v porodnici, nemocnici aneb na lodi, musí to býti poznamenáno v rubrice poznámkové.

Nemanželský (přirozený) otec zapíše se do sčítacího lístku jen tehdy, jestliže dle § 164 obč. zák. anebo § 41 zák. čl. XXXIII z roku 1894 jméno jeho poznamenává se v rodné matrice.

§ 12.

O legitimovaných.

Při vyplňování sčítacích lístků o legitimaci budou potřebná data patrna ponejvíce z legitimačního spisu aneb z listin k němu přiložených.

§ 13.

O zemřelých.

O dětech mrtvě narozených aneb při porodu zemřelých se sčítací lístky úmrtní (vzorec D) nevyplňují, nýbrž pouze sčítací lístky rodné.

U nalezených mrtvol dlužno místo dne, měsíce a roku úmrtí zapsati den, měsíc a rok nálezu mrtvoly a v poznámkové rubrice se pak zapíše „nalezená mrtvola“.

Údaje o základní nemoci a o bezprostřední příčině smrti musí být do sčítacích lístků úmrtních zapisovány přesně dle ohledacích listů vystavených lékařem. Matriční úřady jsou povinny zaslati ohledací listy Státnímu úřadu statistickému k nahlédnutí, kdykoliv o to požádá.

Závěrečné předpisy.

§ 14.

Dosavadní předpisy o statistických výkazech o pohybu obyvatelstva a příčinách smrti, a to §§ 131 – 136 matriční úpravy č. 80.000/1906 pro Slovensko a Podkarpatskou Rus a výnos bývalého rakouského ministerstva vnitra ze dne 8. února a 17. dubna 1895, č. 18.632 ex 1894, a ze dne 26. března 1886, č. 8973, pro ostatní území se tímto zrušují.

¹⁾Výnosem Státního úřadu statistického čj. 1540-II ze dne 1. října 1927 byly pro negativní hlášení místo prázdných obálek zavedeny dopisnice

Vzorce sčítacích lístků pro statistiku přirozené měny obyvatelstva.

Státní úřad statistický v Praze. Řad. čís. sčít. lístku.....
Jméno a sídlo matričního (farního) úřadu..... Rok.....

C. Sčítací lístek o legitimacích.

1. Řadové číslo zápisu narození v rodné matrice.....
2. Datum záznamu legitimace (den, měsíc, rok).....
3. Datum uzavření sňatku rodičů (den, měsíc, rok).....
4. Jméno (křestní, rodné) a příjmení legitimovaného dítěte.....
5. Datum narození (den, měsíc, rok).....
6. Rodiště: obec..... soudní okres..... země.....
7. Pohlaví (zda mužské či ženské).....
8. Náboženské vyznání dítěte.....
9. Nynější bydliště dítěte: obec..... soudní okres..... země.....

O t c e	M a t k y

10. Datum narození (den, měsíc, rok).....
11. Státní příslušnost.....
12. Národnost.....
13. Náboženské vyznání.....
14. Povolání a postavení v povolání otce v době legitimace dítěte!.....
15. Povolání a postavení v povolání matky v době narození dítěte.....
16. Neměla-li nemanželská matka vlastního povolání, tedy povolání a postavení v povolání jejího otce resp. živatele.....
Poznámka (viz § 3. instrukce).....

V..... dne..... 193.....
(Podpis matrikářův.)

*) Povolání i postavení v povolání uveďte co nejpřesněji; všeobecné výrazy, jako dělník, řemeslník, úředník atd. nestáčí, nýbrž jest udati, z kterého druhu povolání má dotyčný svou hlavní výživu: Je-li v povolání tom výdělečné činným či je-li vydržován a jaké postavení v povolání tom zaujímá výdělečné činný (zda-li jako samostat. podnikatel, úředník, zřízenec, dělník nebo pomáhající člen rodiny).

Státní úřad statistický v Praze. Řad. čís. sčít. lístku.....
Jméno a sídlo matričního (farního) úřadu..... Rok.....

D. Sčítací lístek úmrtí.

1. Řad. čís. matr. zápisu..... 2. Jméno a příjmení zemřelého.....
3. Datum úmrtí (den, měsíc, rok).....
4. Místo úmrtí: obec..... soudní okres..... země.....
5. Pohlaví (mužské či ženské)..... 6. Rodinný stav.....
7. Datum narození (den, měsíc, rok).....
8. Rodiště: obec..... soudní okres..... země.....
9. Poslední bydliště: obec..... soudní okres..... země.....
10. Státní příslušnost..... 11. Národnost.....
12. Náboženské vyznání.....
13. Druh povolání!.....
14. Postavení v povolání!.....
15. Základní nemoc.....
16. Komplikace, nemoci sdružené a pod.....
17. Bezprostřední příčina úmrtí.....
18. Jednalo se o nakažlivou nemoc anebo nemoc z povolání?.....
19. Druh smrti násilné (sebevražda, úraz, zločin).....
20. Který lékař léčil zemřelého?..... 21. Zjištěna příčina smrti lékařem?.....
22. U dítěte do 1 roku: bylo živeno jen pít. výž. (kojením) či jen umělou n. smíšenou?.....
23. U dětí mladších 10 let: původ (manželský či nemanželský).....
24. U dětí a osob bez vlastního povolání: povolání a postavení v povolání jejich živatele.....

25. U žen: a) počet všech dětí (živé i mrtvé narozených).....
b) z nich jest dosud na živu.....
26. Nastalo úmrtí doma, v léčebném ústavě a kterém, či jinde a kde?.....
Poznámka (viz §§ 3, 5 a 13 instrukce).....

V..... dne..... 193.....
(Podpis matrikářův.)

*) Povolání i postavení v povolání uveďte co nejpřesněji; všeobecné výrazy, jako dělník, řemeslník, úředník atd. nestáčí, nýbrž jest udati, z kterého druhu povolání má dotyčný svou hlavní výživu: Je-li v povolání tom výdělečné činným či je-li vydržován a jaké postavení v povolání tom zaujímá výdělečné činný (zda-li jako samostat. podnikatel, úředník, zřízenec, dělník nebo pomáhající člen rodiny).